

Amikor Liszt Ferenc, Wagner Richárd és Richter János együtt szerepeltek Budapesten

Diszhangverseny a Vigadóban 1875 március 10-én a bayreuthi színházalap javára, amely közel ötvenezer forintot jövedelmezett

1875 március 10-én Budapesten olyan hangverseny zajlott le, amelyhez hasonló szenczió tekintetében — sem előtte, utána is bajosan rendeztek. Ezen a koncerten ugyanis a zeneművészet oly nagyságai működtek közre, mint Liszt Ferenc, a XIX. század e páratlan, tünemény-szerű jelensége, Wagner Richárd, a drámai zene történelmi jelentőségű reformátora és Richter Tamás hazánkfia, a klasszikusok felülmúlhatatlan dirigense. Művészi szencziója mellett ez a hangverseny a drágaság pontján is szencziós volt, mert a helyáratat addig még sohasem tapasztalt magasságban állapították meg. A Vigadó összes termeiben megtartott estély ülőhely-árai 20, 15 és 10 frint voltak.

A hangverseny, amelyet a Bayreuthi színházalap javára terveztek, személyi természetű, érdekes előzményeket is rejtett. Akkor tudódott ki, hogy Wagner nem akart Lisztel együtt szerepelni. Richternek jutott a feladat, hogy az ellentéteket a két szellemóriás, az após és a vő között kiegyenlítsse, s ami neki csak azért sikerülhetett, mert Wagner nagyon jól tudta, hogy Liszt közreműködése az anyagi sikert biztosan hatalmasan fokozza. Ezért, miután Wagnernek tudvalevően élénk üzleti érzéke is volt: beleegyezett, hogy a rája nézve oly fontos hangverseny hirdetésén Liszt neve is szerepeljen.

Amilyen fölülmúlhatatlan volt ennek a művészi értéke, annyira figyelemreméltó és rendkívüli anyagi eredménnyel is járt. 47.733 forint 67 lrt. eredményezett.

Mikor a pesti lapokban ez a hangversenyhír megjelent, nemcsak a főváros, de az egész ország közönségét lázba ejtette. Bizonyítja ezt, hogy abból az alkalomból nagyon sokan felrándultak Pestre. Így Brassay Sámuel, a híres tudós is Kolozsvárról. De a sajtót is módfelelt izgatta. Az összes fővárosi lapok szuperlatívusokban írtak. Azt hiszem, a mai olvasót is érdekelheti, hogy az újságok a nagy eseményről miként nyilatkoztak.

Az akkori legolvasottabb napilapok referádái közül álljon itt mutatónba néhány szemelvény. Az *Egyetértés* 1875 márc. 11. száma így ír:

A bayreuthi színház tőkéjének gyarapítására rendezett nagy zeneiünnepélyes eredménytel ment végbe. Tudvalevő dolog, hogy a fővárosi napisaftó nagy része a Wagner-hangversenyre nemcsak rossz szemmel nézett, hanem annak magas belépődíja ellen hevesen kikelve, ellenséges állást foglalt vele szemben. Mégis annyira megteltek a redout termei, hogy hangverseny alkalmával még sohasem lehetett látni e helyt a közönség ekkora sokaságát.

A főváros intelligenciájának zöme ez alkalommal józanságának fényes jelét adta. A hangverseny a műzsának diadalünnepe volt. A diadalból azonban a közönségnek is jutott osztályrész, mivel volt bátorsága visszautasítani a sajtó ama föltevését, mintha a magyar közönségnek nem volna fogalma Wagner eseményének nagy jelentőségéről és reformátóri törekvéseinek általánosságáról. A *Siegfríd halála* után a hatás tetőpontját érte. *Vulkánként tört ki a közönség lelkesedése* és addig nem csillapodott, míg a mester a nagyhatású remeket újra el nem játszatta. Liszt, ki legújabb szerzeményén kívül (melyet vezényelt) még Beethoven zongoraversenyét játszta, régi barátjának, — most rokonának — segédkezett nyujtva, még egyszerűbb emléte az ünnepelet.

Amikor két oly géniusz emeli a világot szabadító fegyvereit, akkor megsemmisül minden ellentállás és hódol mindenki, aki érzékkel bír, akit a művészet fensége áthatni tud.

Az *Ellenőr* az első oldalon, a *vezércikk* előtt a következőket közölte:

Wagner és Liszt hangversenyére a legnagyobb szorongásig megteltek a redout helyiségei. Ahová csak lehetett, ülőhelyeket tettek, s aki jelen volt, mind azt mondja, hogy ő a sajtó helyéből csak egy részt kapott, a többi szomszédja foglalta el. A székeket oly szorosan egymás mellé kötözték, hogy ha egy-egy sorda csak valamennyire köpöcsébb tagja is jutott a t. e. közönségnek, annak létezését érezte az egész sor. Pedig, hogy jutott több is, képzelnél lehet, hiszen oly soványan csak nem eldegytünk, mikor 20, 15 és 5 frtos belépti jegyek mellett ilyen fuldokló szorongás gyűlt össze.

E hangverseny kiváló nevezetességű művészi esemény. Liszt játékát eszidőszent csak Budapest hallhatja, s ugyancsak ő legújabb szerzeményét, a *Strassburgi harangokat* mutatja be. Már magában ez is sok idegent hozott a fővárosba. Wagner korának egyik nevezetessége, sokat emlegetett műveiből adott elő részleteket. Közönségünk mind a két zeneköltőt hosszasan és viharosan üdvözölte. Először Liszt jelent meg a hangyali emelvényen s vezényelt a *Strassburgi harangok* előadását. Következett azután Beethoven zongoraversenyé, zenekar-kísérettel. Beethoven a pezsgő kedélyű és omladozó

művét bizonyosan sehol sem hallhatják így előadva, mert Liszt csak egy van.

Rövid szünet után Wagner megjelent az emelvényen. Hozzákezdett a dirigálásához, korántsem oly idegesen, mint a próbán.

Nagy kár, hogy a hangverseny rendezői nem gondoskodtak szövegről s nem nyujtottak a közönségnek vezérfontalat, holott éppen Wagner az, aki a szöveget oly jelentékenyen tartja. A pürry-dalokat Glatz Ferencz (Gassi) énekelte, kinek

tömör, erős tenorhangja van, de a Wagner által írt dallamok heves és szakgatott fölkiáltásához nem volt elég csendülékenysége. Láng Fülöp meg a Wotan bucsujában énekelte.

A Nemzeti Színház zenekara, melyben a rendes tagokon kívül is sokan működtek most, e nagynehézségű zenedarabok pompás előadásával osztóztott az est sikerében.

A hangverseny fél 8 órakor kezdődött s 10 óráig tartott. Ekkor pedig kezdődtek a redoutbeli rendes mizériák. A ruhatárban vagy létezer felöltöny létszolgálatásával négyen bajlódtak. Még boldog volt, aki 11 órára megkapta kabátját.

A *Fővárosi Lapok* annak a hangsúlyozásával, hogy másnap tárcát közöl a hírek közt a következőket írta:

A Wagner- és Liszt-hangverseny, mely szerdán este volt a redoutban, a *lelkesebb estéje volt*. A két lángelme varázsát érezte a zenekar is, mely nagy erővel játszott és a közönség, mely elragadtatva tapsolt. Liszt kántátája: „A Strassburgi harangok“ a szerzőhöz méltó zeneköltemény. Amilyen

CSIMPI NEMCSAK BEPISZKITJA, DE EL IS TÖRÜLGETI AZ EDÉNYT

A keresztretjvény őse

T a l á l m á n y.

Már ez valóban Tréfa, ha jól meg-gondolod; Szemedelőit a' Versek, 's olvasni nem tudod!

Íntés		az alattomos						Nyomatónak.		
nagy	Ví	gas	sá	god	a'	Tit	kot	tud	nj	ki
ben	na	gyon	ne	törd	fe	let	te	de	hal	vá
ved	olly	rod	el	ta	lál	ni	és	Rend	kán	nod
Szí	jed'	ka	te	min	dég	kör	nyös	sze	bánj	ol
és	Fe	a	de	van	kez	de	kö	rént	Po	vasd
god	és	ha	re	ben	kö	te	rül	el	ha	Vé
sá	te	tass	E	pé	ze	ott	ol	szám	rad	gig
lat	let	foly	nak	tok	Ti	a'	vass	lál	dal	meg
Mú	mel	bét	gör	és	nest	gye	e	ni	kü	ta
fús	Bort	jó	hár	Po	két	egy	pents	hör	löm	la
tré	szen	lé	így	dal	gad	ma	bírsz	nem	ben	lod.

Gonoszraib, mint a Tokaji, féltve-meg a Birtó: Mert ő, a hol nem sláncolt, ott mégis ártott!

Azt mondás ama' híres Neuvéri: Újsg. Jót. Hogy alattomos sálta négy Nevegy-Nyomatónak!

Drága kedves Barátom, tudom, hogy által láttad, Ha, Mi nagyon előtűt? olvasni fel-találtad; Hogy én az Olvasásra téged' úgy oktatlam: Már má napig senki, és azzal mulattam.

Azért csak arra kérék, hogy, ha te el-találtad, Hogy kellessen olvasni e' Titkot? 's által láttad; Tehát Titokbartarisd, hádd torje más. Éljét, Teudállyad alattomban, mint furja Velezt!

Nyomatottat Vátszon, Gottlieb Antal', és Rautkay Gábor' Betűvel, és Röltésével. 1825.

A keresztretjvények-barátok gárdájának érdekes dokumentummal szolgálunk. Régi, elsárgult papírlapok között képes ábrázolásra bukkantunk, amely a mai keresztretjvény őseinek tekinthető. Ha nem is egészen egyenes ágon származott belőle az Amerikából világhódító útra indult keresztretjvény, eltagadni nem lehet a közös esaládfát.

Ez az ősi keresztretjvény egyszerű, naív dolog, amely logikus gondolkodással könnyen megfejthető, de azért büszkén viseli homlokán a „Tálalmány“ elnevezést, ezzel is jelezni akarván a százhat évvel ezelőtt kockák közé gyúrt szótagok elhelyezési rendjének újszerűségét.

Hogy ki volt a szerző: kiolvashatjuk az alsó

sorokból; hogy mi volt a foglalkozása, azt nem árulja el, de annyi bizonyos, hogy nagyon szeret-hette az italozást, mert még a „Tálalmány“ meg-fejlesztését is csak azoknak ígérgeti, akik fejttörés közben néhány pint bort nem sajnálnak elfogyasztani. Mindez különben a szövegből is nyilvánvaló, csak tessék a „Tálalmány“ közepén kezdeni az olvasást és az óramutató járásával egy irányban haladva: esigavonalban összeolvasni a szótagokat.

Öreg, sárgult papírlap... százhat éves emlék! Milyen egyszerű probléma ez a ma keresztretjvény-fejttörés, de bizonyára sok fejttörés kellett a múlt század elején ennek a nagy „Tálalmány“-nak a kibogozásához.

A LEVÉL

Amilyen egyszerű vasárnap délután volt. Süttött a nap erős sugaraival, pedig már alant kergette a felhőket az ég tulsó pitvaránál.

A falu lakossága vagy a szérűskert aljában szundított, vagy a ház előtti híd oldalára ülve, lábujjukkal bökdösték a patak kiaszott medrét.

Mihály gazda élete párjával a Jancsi fukak emlegettek, ki az öreg Budavárában szolgálja a kormányzót.

Emlékezősüket a postások leánya szakította félbe. Ebben a melegben, amikor még a kutya is elfelejtette az ugatást, az alig tízéves leány szaladva hordta szét az azznap postát.

Mihály gazda kezébe is sodorintott egy levelet, aztán el-tűnt. Az öreg, bár írást nem ismert, így szólt:

— A Jancsitól gyűtt. Meg-érzte, hogy gondóttunk rá! Szerencsére épp errefele tartott Gergő.

Milyen mérges az arca. Ugyan mi lehetett? Nem más, minthogy a szomszéd azt mondta, hogy neki a felső Vargák mondták, hogy hallották,

minthogy ő, a Gerő, a bicskei vásáron a zsidótól elemelt egy tízpengőst. Jujjujjuj, ment is az ilyesmi kikérésének.

— Azt írja a fiú, hogy rögtön küldjenek pénzt, — s azzal odább zajlott.

— No, de sok beszédnek sok az alja, a vége mégis csak az, hogy Mihály megkérte a levél olvasására.

Gergő kezébe vette a levelet, s mivel, hogy sietett volna is, meg hát mérges is volt, csak úgy foghegyről hajította a szót:

— Azt írja a fiú, hogy rögtön küldjenek pénzt, — s azzal odább zajlott.

— No hiszen több sem kellett. Mihály a pipacsutorát úgy találta megszorítani a szájában, hogy az örökre búcsút mondott a pipának, meg a füstjének.

— Hát csak így, hogy küld-jek? Hát mit gondol ez a gyerek? Már, hogy nekem parancsol? Nohát én ezt nem trórom. Lesheti is. Még hozzá rögtön.

— Az asszony nem szerette ezeket a kitérőket, s bement a házba.

Az öreg forgatta a levelet és dürgött.

— Adta, aki lökbe van. Hát kivel beszél, ha nem az apjával?

magasztos a tárgy, olyan a zene is, kivált záradéka, Lisztet a költőt azonban talán túlszárnyalta Liszt, a zongoraművész. Beethoven Es-dur koncertje oly hatalmas és nehéz mű, melybe elsőrendű művészek sem mernek fogni. Mondják, hogy Liszt *harmino év előtt játszotta utoljára nyilvánosan*. Ahogy most előadta, az meglepte még azokat is, akik legjobban tudják, hogy mire képes. Valóságos bűbáj áradt hangszereiből.

Wagner Bikárd három zeneművészetéből legmagasabbra emelkedett ki a *Siegfríd halála*, melynek komor és nagyszerű hangfestménye megragadott mindenkit. *Siegfríd pürrydalait* tizenkét év előtt a nemzeti színpadon Glatz Ferencznel erőteljesebb tenorista (Stéger) énekelte. A *Wotan bucsuja* és *Tüzevarás* szintén hatalmas zene. Mind-ezeket Wagner igazgatta, e kis öreg ember, ki hatvankét éven túl van, ma is valódi fiatal lelkesedéstől ég. Ideges, de hatalmas karmester. Látszik, hogy a *szenvedély folytonos láza hevíti, mely őt szerencsére nem emésztí föl, hanem nagy diadalokra ösztönzi*.

A március 11-én K-jelzéssel megjelent tárcában a hangversenyről a többek között olvasható:

A szerdai hangverseny olyan zeneünnepelet volt, melyet a *világvárosok is irigyelhetnek Budapesttől*. A zenevilágban igen ritkán fordult elő, hogy két ilyen lángelme egyesüljön zenekari hangverseny adására. Bécs is tapsolta közelebb Wagnert és nagy dalmúli mutatványait, de ugyanakkor nem hallotta Lisztet zongoránán.

A *Strassburgi harangok* élénk hatást tett a közönségre, hogy a művet megismerjük, többször kel-lene hallanunk. Következett Beethoven Es-dur versenye, melyet Liszt játszott. Arról, hogy mint játszott, nehéz volna számot adni s nagy vigyázatlan-ságot követne el bárki is, ha *tolat nékiesztendő a leirhatlan játék, a költői tolmácsolás leírásának*.

Mikor a zongorát eltávolították s a zenekar újra sorakozott, az egész közönség élénk várakozással nézett a megnyíló üvegajtó felé. Wagner jött, e zenészeti nagyhatalom, ki műveivel már annyiszor lelkesíté a mi közönségünket.

Megemlítettük, hogy Richter, ki máskor itt a zenekari hangversenyek vezérura szokott lenni, most hódolati szolgálatoakat tett, teljesebb siker érdekében. A Beethoven koncertben vezényelte a zenekart, míg a Pürrydalokban *mely hegedűt játszott, a két utolsó darabban pedig leghátul verte a dobot*.

Hasonlóan írtak más lapok is s ezek a sajtónyilatkozatok bizonyítják, hogy a magyar közönség zenei intelligenciája már ötvenhét évvel ezelőtt mennyire fejlett volt, hogy már akkoriban Wagner zenéjét mennyire apreciálta. Erről azonban a mester már első ittlétekor is meggyőződött, ami *Wesendonk* Matildhoz, sok évi hűséges barátnéjához *Penzingből* 1863. aug. 3-án intézett leveléből is kitünik. De kitünik a levélből az is, hogy a *hangversenydirigálás-hoz* minálunk, Budapestben kapott kedvet.

Íme a levél: *Műveim után nem érdeklődik senki: a világ csak a virtuoz után kérdezőskö-dik és csak azt eszímálja. A magyarok, kiknek zenémről fogalmuk sem volt, minden egyes darabomat a Tristanból, a Mesterdalnokokból hihetetlenül élénken értékelték, amit közvetlenül tapasztaltam, mert azokat számukra én vezényeltem. Így azt mondom magamnak, — ha mérlegelem, hogy „időmet“ mikép értéke-íthetném — hogy utazni kellene és hangverse-nyeket adni. Igen valószínű, hogy ehhez fogok folyamodni. A rossz csak az, hogy nem bírom ki sokáig. Türelmetlésem ilyen előadásoknál és próbáknál mértéktelen. De azért meg akarom kísérelni stb.*

A dirigensi pályát azonban Wagner még sem folytatta, mert mégis csak elkövetkezett az az időpont, amikor művei után immár az egész világ érdeklődni kezdett, és nyilván maga is belátta, hogy az emberiségnek sokkal nagyobb hasznót hajt, ha továbbra is *zeneköltő* marad.